

dr hab. Artur (Arti) Grabowski, prof. ASP

Pracownia Sztuki Performance

Wydział Intermediów, Katedra Zjawisk Sztuki

Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie

Recenzja w postępowaniu o nadanie tytułu doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki, dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, wszczętym za pośrednictwem Rady Doskonałości Naukowej przez Uczelnianą Radę ds. Nauki i Jakości Kształcenia Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu na wniosek dr Marty Bosowskiej

Identyfikator dokumentu, którego dotyczy poświadczenie: DRK.Z8.400.20.2024

W związku z powierzeniem funkcji recenzenta w w/w przewodzie o nadanie stopnia doktora habilitowanego, działając w oparciu o art. 219 Ustawy Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce z dn. 20 lipca 2018 z późn. zm., przedkładałam ocenę merytoryczną i metodologiczną rozprawy oraz dorobku kandydatki do stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki w dyscyplinie Sztuki Plastyczne i Konserwacja Dzieł Sztuki.

1. Podstawowe dane o kandydacie

Dr Marta Bosowska (ur. 1984) jest absolwentką Wydziału Edukacji Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych w Poznaniu, gdzie w 2009 r. uzyskała dyplom magistra sztuki. W ramach dyplomu zrealizowała pracę artystyczną *Po*, której promotorami byli prof. Jan Berdyszak oraz prof. Marcin Berdyszak. W 2016 r. kandydatka uzyskała stopień doktora sztuki w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne, nadany uchwałą Rady Wydziału Rzeźby i Działań Przestrzennych Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu, na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej *Mnemotechnika. Pozostałość jako niezależny byt i nośnik pamięci w performance* oraz prezentacji wystawy w Galerii AT w Poznaniu. Obecnie dr Bosowska pracuje na stanowisku adiunkta VII Pracowni Rzeźby i Działań Przestrzennych Performance w Uniwersytecie Artystycznym im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu.

Z wykazu członkostwa w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych, wraz z informacją o pełnionych funkcjach, należy wyróżnić członkostwo w Radzie Fundacji Sztuki Performance, Stowarzyszeniu *Jazz Poznań*, Międzynarodowym Konsorcjum Uczelni

Artystycznych Dyscypliny Performance Art: ENSAV La Cambre i ESA Le 75 w Brukseli, a także w Radzie Naukowej Kierunku Rzeźba w Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu.

2. Dorobek artystyczny, dydaktyczny i popularyzatorski

Dr Marta Bosowska należy do grupy aktywnych artystek performerek. Od 2007 r. zrealizowała kilkadziesiąt performansów, z których należy wyróżnić: *Pozostałych* (przedstawiony w ramach Międzynarodowego Festiwalu Performance *Performance Platform* w Lublinie), *Nieuchwytnych* (III Festiwal Sztuki Efemerycznej w Sokołowsku) oraz *Dust thoughts* (*CREATurE* International Performance Art Festival w Kownie). Ponadto wzięła udział w kilkudziesięciu wystawach krajowych i międzynarodowych. Z wykazu publicznych realizacji dzieł artystycznych po uzyskaniu stopnia doktora należy wyróżnić dzieła, performansy i wystawy zrealizowane w ramach: *Buch S-MOM Overload-unsensorable* (w Galerii Kubus EXPORT- Der Transparente Raum), *Próg* (wystawa indywidualna w Galerii Uniwersytetu Atypical for Arts, Arts Council of Northern Ireland, Four Nations International w Belfaście), *Przesunięcia – Pierwiastki performatywne* (wystawa zbiorowa w Muzeum Rzeźby Współczesnej, Centrum Rzeźby Współczesnej, Centrum Rzeźby Polskiej). Pełniła funkcje kierowniczą i koordynacyjną międzynarodowego projektu *Illusion of Form*, organizowanego przez Wydział Rzeźby Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu we współpracy z Wydziałem Kunst Musik Design Uniwersytetu w Bergen. Realizowała projekty badawcze: *Performance art a performatyka – performance studies. Różnice w definiowaniu nowej dziedziny akademickiej* oraz *Performance art i jego strategie edukacyjne. Różnice między dokumentowaniem działań performatywnych*. Jest autorką kilku prac naukowych: *Iluzja formy/Illusion of Form* (publikacja dwujęzyczna o charakterze naukowo-artystyczno-dydaktycznym), *Mnemeotechniki 2009–2016. Pozostałość jako niezależny byt i medium pamięci w performance* (monografia), *Rzeźba w procesie. Rzeźba jako medium transformacji przestrzeni* (dwujęzyczna publikacja pokonferencyjna).

Dorobek artystyczny dr Marty Bosowskiej opiera się na eksploracji ciała, przestrzeni i pamięci, wyrażonej za pomocą różnorodnych mediów: od performansu po instalacje i wideo. Jej twórczość charakteryzuje się silnym, osobistym przekazem, a jednocześnie uniwersalnym charakterem. Dr Bosowska często wykorzystuje własne ciało jako główne medium artystycznej ekspresji. W jej performansach staje się ono narzędziem do badania granic, zarówno fizycznych, jak i psychicznych. Artystka prowokuje, stawia pytania o tożsamość, relacje międzyludzkie oraz wpływ

traumy na jednostkę. Jej działania często angażują widzów, wciągając ich w interakcje i wymianę doświadczeń, co wzmacnia przekaz i tworzy unikalną dynamikę. W jej pracach często pojawiają się symbole i metafory, które tworzą kolejne warstwy interpretacji. Wideo w twórczości dr Bosowskiej jest uzupełnieniem działań performatywnych i instalacyjnych. Jej filmy są sugestywne, pogłębiają znaczenie performansów i instalacji.

Twórczość dr Marty Bosowskiej to spójna i znacząca artystyczna narracja. Jej prace są nie tylko estetycznie interesujące, ale także głęboko poruszające i zmuszające do dyskusji. Różnorodność wykorzystywanych mediów świadczy o bogactwie wyobraźni artystki i poszukiwaniu nowych form wyrazu.

3. Ocena merytoryczna i metodologiczna rozprawy

Recenzję oraz ocenę formalną opieram na dostarczonych materiałach: autoreferacie, plikach wideo, dokumentacji wymaganej w procedurze i dorobku artystycznym z zakresu sztuk wizualnych: performansu, fotografii, sztuce obiektu oraz wideoperformansu. Zgodnie z wymogiem formalnym ha-

bilitantka wskazuje *Cykl V*, realizowany w latach 2017–2023 jako osiągnięcie całościowe w prze-wodzie. W skład cyklu wchodzi różne formy interdyscyplinarne: zbiór performansów, instalacja, fotografie i obiekty. Wskazane w punktach jako osiągnięcie tworzą spójny, dopełniający się ideowo i formalnie pion prac:

- *Działania V-ulnerability* zrealizowane na pustyniach Namib i Kalahari, Namibia, Afryka, 2017.
- *Stunden im Sand I / Godziny w piasku I*, Kolmanskop, Luderitz, pustynia Namib, Namibia, Afryka.
 - *Stunden im Sand II / Godziny w piasku II*, Deadvlei, pustynia Namib, Namibia, Afryka.
 - *Give a Man a V and You Feed Him for a Day / Daj człowiekowi V, a nakarmisz go na cały dzień*, pustynia Kalahari, Namibia, Afryka.
- *Hollow / Wydrżenie*, technika: *durational performance*, Ost-West-Friedenskirche w Parku Olimpijskim, Monachium, Niemcy, 2017.
- *Pion – Ki Pro – ni(K)t*, technika: *durational performance*, elektrownia ZTS „Pronit” Pionki, Polska, 2017.
- *Flowers for Mother / Kwiatki dla matki*, technika: *durational performance*, plac Muzealny, Lwów, Ukraina, 2017.
- *Hop(e) and Lie – Nada i laži*, technika: *performance*, plac kościelny (przestrzeń publiczna), park

rozrywki w Odźaci, Serbia, 2018.

• *Forbidden Step / Zakazany krok*,

technika: *durational performance*, Kaapelitehdas, Cable Factory Art Centre, Helsinki, Finlandia, 2018.

Oraz instalacje, fotografie, grafiki i obiekty będące uzupełnieniem wystawy: • *V* – tryptyk z obiektem, technika mieszana: rysunek, grafika na deskach, wymiary: 3 x 30 cm x 40 cm x 3 cm, obiekt *ready-made*: poroże jelenia z wtłoczonym złotem, 2021. • *reVert*, technika: instalacja *site-specific*, na którą składają się: A – obiekt *Ambona* (wymiar: 4,7 m x 2,5 m x 2,5 m), lite zagruntowane drewno oraz złożone wewnętrzne płyty, B – obiekt *Limb* (wymiar: 1,60 m x 1 m x 0,7 m), drewno, złoto, C – fotografia wielkoformatowa, wydrukowana w sepii, z działania *Give a Man a V and You Feed Him for a Day* (wymiar: 1,8 m x 1,2 m), D – performans *reVert*, E – tryptyk *V* – rysunek/grafika.

Cykl V. Powroty i odzyskiwanie znaczeń jest 140-stronicowym autoreferatem, w którym znajduje się obszerna baza ilustracji oraz opisy prac. Składa się on z *Wprowadzenia*, 16 rozdziałów, *Podsumowania*, *Bibliografii* i aneksu obejmującego wykształcenie i doświadczenie zawodowe habilitantki. Autoreferat prezentuje spójną analizę jej twórczości zrealizowanej w latach 2017–2023. Praca wyróżnia się interdyscyplinarnością – łączy performans, obiekty, działania *site-specific*, a także bogatą dokumentacją fotograficzną. Analiza jest prowadzona na wielu poziomach – od szczegółowych opisów poszczególnych prac, przez uzasadnienie ich wyboru i kontekstualizację, po pogłębioną refleksję nad metodologią autorki i jej artystyczną wizją.

Autoreferat prowadzi czytelnika przez kolejne etapy twórczości artystki, zgromadzonej pod zbiorczym tytułem *Cykl V*. Autorka precyzyjnie definiuje swoje założenia, przedstawiając ewolucję własnej praktyki. W pracy przewija się motyw powrotu, refleksji nad przeszłością, a także szukania tożsamości w kontekście miejsca i historii. Każde działanie jest szczegółowo opisane i poprzedzone historią, która je zainspirowała. Autorka odwołuje się też do szerszych kontekstów: kulturowego, historycznego, społecznego i biograficznego. Analiza uwzględnia również kontekst lokalny, w którym dane działania miały miejsce, co pozwala lepiej zrozumieć ich znaczenie. Dołączone fotografie ilustrują nie tylko sam performans, ale też kontekst jego realizacji, atmosferę i przestrzeń.

Bosowska umiejętnie łączy praktykę artystyczną z refleksją. Odwołuje się do prac czołowych myślicieli i teoretyków sztuki, takich jak Marcel Mauss, Louise Bourgeois, Susan Sontag czy Joseph Kosuth. Mimo skomplikowanej tematyki, autorka używa precyzyjnego języka, unikając terminologii niejasnej czy hermetycznej. Obiektywnie analizuje zarówno mocne, jak i słabe strony swoich działań. Choć szczegółowość autoreferatu jest zaletą, pewna selektywność w przedstawie

niu poszczególnych prac, bardziej uporządkowana struktura z wyraźniejszym podziałem na rozdziały i podrozdziały, mogłaby poprawić czytelność. Mimo drobnych niedociągnięć, takich jak nadmiar informacji i brak wyraźniejszej konkluzji, praca jest godna polecenia i stanowi ważny wkład w dyskusję na temat współczesnej sztuki.

Dr Bosowska jest performatywną reporterką wieloznaczeniowości. Jej zainteresowania skupiają się wokół tematów codzienności oraz pustki, której poszukuje zarówno w środowisku naturalnym, na pustyniach czy morzu, jak i w architektonicznych pustostanach i ruinach. Są to miejsca zazwyczaj nafaszerowane uśpionymi motywami, z których wydobywa zapomniane historie i legendy aby następnie stworzyć z tych komponentów performans w charakterze osobistego rytuału upamiętnienia. Bosowska wchodząc do przestrzeni staje się jej integralną częścią, jak pisze: „oddziałujemy (z przestrzenią) na siebie nawzajem. Traktuję to miejsce i przynależną mu historię jak *object trouve*, który okazuje się *l'espace-trouve*”.

C.D. Friedrich, E. Hopper, M. Rothko, R. Sera a nade wszystko prof. J. Berdyszak, byli dla niej drogowskazami ku metaforom Pustki i Reszty. Zestawianie nieużyteczności (nie-miejsca) i fragmentów (obiektów codzienności) traktuje jako strategię niekończącej się gry artystycznej. Fascynuje ją budowanie nowych znaczeń ruchem roszad, którym nadpisuje działania nowymi znaczeniami i kontekstami. Figura pustki to dla niej „śląd po czymś, co było, niema pozostałość po człowieku, krater pamięci, tło zdarzeń”. Reszta to okruchy pamięci, legendy i emocjonalne tło przeszłości i teraźniejszości. Miejsca w działaniach dr Bosowskiej są niejednokrotnie silnie naznaczone historią: obóz pracy Kolmanskop, ostrzelany posterunek policji, zbombardowany Mariupol. To miejsca-pomniki, w których artystka odprawia osobisty ceremoniał upamiętnienia zdarzeń, specjalnie tworzone dla tych przestrzeni, często w samotności. Bosowska czasami powraca do swoich prac, z którymi jeszcze się nie rozliczyła, albo dostrzega potencjał detonacji ustalonych reguł, te powtarzające się etapy tworzą z czasem cykle „wyczerpanych materii”.

Materią i materiałami w pracach dr Bosowskiej są często ludzkie włosy, znoszone rajstopy, popiół, jabłka, obiekty znalezione: pocisk artyleryjski, dzwon, hełm, huśtawka, poroże – przedmioty „naelektryzowane pamięcią obecności anonimowego człowieka”. Do jej ulubionych materiałów należą te plastyczne, poddające się zarówno ciału jak i przestrzeni, jak np. rajstopy. Częstym zabiegiem, jakim artystka poddaje swoje obiekty-rekwizyty, jest połączanie – czynność, która dobitnie zmienia znaczenia. „Używam tego materiału, bawiąc się znaczeniami przeciwnymi: złocenia uwznioślają przedmiot i nadają mu szczególną wartość, nobilitują to, co zostało uznane za niegodne, niedoskonałe i zniszczone”.

Rzadko korzysta z relacji innych ludzi, celując w tworzenie nowych wersji zdarzeń. „Moje działania artystyczne, w tym performansy, to dla mnie proces, na który składają się trzy integralne i wzajemnie przenikające się części: A – przed – sygnowane miejscem, czasem i podejmowanym tematem, B – pomiędzy – rozpoznanie, podróż, działanie «tu i teraz», inicjacja, zawłaszczanie przestrzeni, gest, obecność w miejscu akcji, C – po – to, co mi pozostaje po działaniu: pozostałość, reszta, ślad, znak, ale i punkt zapalny do następnego «przed i po»”.

Pamięć, zarówno indywidualna, jak i zbiorowa, stanowi fundamentalny temat w jej twórczości. Dr Bosowska poszukuje sposobów na ukazanie jej złożoności, ulotności i wpływu na nasze rozumienie świata. Poddaje ją procesom społecznej rekonstrukcji, w którym pamięć nie jest jedynie zapisem przeszłości, lecz procesem ciągłego tworzenia i przekształcania rzeczywistości. Wykorzystuje często odzyskiwane lub znalezione materiały, aby zwizualizować wspomnienia i emocje, włączając widza w proces odkrywania znaczeń. Jej performansy stanowią metaforę procesu społecznego budowania wspólnoty poprzez dialog, wymianę doświadczeń i uczenie się z przeszłości. Jej działania stają się tymczasowymi pomnikami pamięci, ale i ostrzeżeniem przed zapomnieniem i powtórzeniem historii. W swojej pracy skupia się na ciele jako nośniku pamięci, na jego wrażliwości i podatności na wpływ czasu i historii. Używa zazwyczaj ciała własnego, czasem zaprasza innych do interakcji. Wykorzystuje ciało jako medium ekspresji, aby badać temat tożsamości, tabu i norm społecznych. Pamięć ciała u Bosowskiej jest związana z doświadczeniem fizycznym i emocjonalnym, z granicą między cielesnością a duchem. Tworzy niezobowiązujące i umowne historie artystyczne, które pozbawione są funkcji archiwizacyjnej czy filozoficznej: „Pamięć odrywa się od doświadczeń, działanie wprawia ją w ruch i powstaje efekt kuli śnieżnej, kolejne rzeczy sklejają się z nią i już nie sposób ich odróżnić”. Charakterystyczne jest jej podejście do obiektu i rzeźby jak do pełnoprawnego partnera, współtwórcy teatru zdarzeń. „Bliskie jest mi myślenie obiektem zorientowanym na ciało, tak jak robi to Rebecca Horn i nieoczywista obecność obiektów zaczerpniętych w przestrzeni publicznej w twórczości Andreasa Slominskiego”. Obiekty-rzeźby-rekwizyty w działaniach dr Bosowskiej nie tylko stają się, jak mawiał Zbigniew Warpechowski, „przedłużeniem ręki performerów”, ale aktorem równoległego planu, odgrywającym improwizowaną sekwencję nowych skojarzeń. „Wszystkie wykorzystane przeze mnie obiekty są powiązane z działaniem, ale też funkcjonują same. Jeden obiekt przechodzi z działania do działania i jest to dla mnie naturalne aż do momentu, gdy staje się w pewien sposób wyeksploatowany znaczeniowo”. Proces performansu zostaje wyczerpany a obiekt zmienia funkcję z niemego na krzyjący dowód w sprawie.

Twórczość Bosowskiej charakteryzuje wielość symboli, w nadmiarze których można czasem się

pogubić. Począwszy od tytułu cyklu i litery V. „Za symbolem V kryją się mity, archetypowe cechy dziewic, matek, wiedźm, czarownic, męczennic, świętych i błogosławionych, wojowniczek i przeklętych, różnice kulturowe oraz odniesienia do walki płci, zagarniania symboli, kolonizacji, zawłaszczania”. Wieloznaczeniowość i piętrzące się w pracach Bosowskiej metafory zamknięte są w szyfrze symbolu V, który nawiązuje do wielu symboli: zwycięstwa, prędkości, matematycznej objętości, oznaczenia wektorów czy dysjunkcji. To również body-logo nawiązujące do postaci często widocznej w twórczości np. Any Mendiety (*Body Tracks* 1982) – pozycji-figury kapitulacyjnej lub triumfującej. Liczba-litera-figura V kumuluje zatem wiele pól zainteresowań habilitantki jak i wzór strategii, który powyżej ujawniłem. Figura V została zastosowana między innymi w performansie V. Performatywny gest eksploruje motywy izolacji oraz pragnienie komunikacji, które zostały ograniczone przez pandemię. Artystka przekształciła pierwotny zamysł w minimalistyczną formę, angażując publiczność. Nawiązanie do lockdownu dodało pracy głębi, a idea „minimalistycznego działania” stała się sposobem na wyrażenie tęsknoty za bezpośrednim kontaktem z widzem. Galeria Rotunda stała się przestrzenią „otwartości” i „zamknięcia”, co artystka umiejętnie wykorzystała. Wprowadzając do pracy znak V, artystka odkrywa dwojakość tej litery: z jednej strony oznaka triumfu, z drugiej – kontrowersyjny i potencjalnie obraźliwy gest. Użycie tego symbolu w połączeniu z osobistym kontekstem dopełnia obraz złożoności emocji towarzyszących performansowi. Obiekt centralny pracy, poroże jelenia, które artystka maskuje złotem, staje się symbolem zarówno utraty, jak i odrodzenia. Złoto, jako materiał odzwierciedlający wartość, przywraca w pewnym sensie życie temu, co znalazło się w stanie uszczerbku. Przez ten minimalistyczny, a zarazem wielowarstwowy performans, artystka skutecznie wprowadza odbiorców w sferę introspekcji, zmuszając do zastanowienia się nad tym, co oznacza „być” w czasie, gdy „nie ma się” – zarówno w sensie fizycznym, jak i emocjonalnym.

Materiałem scalającym performansy dr Bosowskiej jest miejsce pamięci, obiekt-partner, czas i ciało, fizyczna kondycja i osobiste koneksje. Performansy Bosowskiej są wymagające, ciało ma współpracować z ciężarem i niewygodną przestrzenią, jak w *Stunden im Sand II*, gdzie artystka stoi na najwyższym wzniesieniu wydmowym Deadvlei w czasie największego nasłonecznienia.

Nawiązuje w ten sposób do historii torturowania przez Niemców mężczyzn z plemienia Herero wielogodzinnym staniem na słońcu bez wody. W działaniu *Hollow (Wydrążenie)* artystka dźwiga 33 kg jabłek, boso, przez blisko 5 godzin wokół Kościoła Pokoju, wybudowanego samowolnie przez Timofeja Prochorowa. W performansie *Pion Ki – Pro ni(k)t* na terenie fabryki prochu artystka dźwiga przez 2,5 godziny ciężki wieszak wykonany z rur stalowych wypełnionych cementem. Przedmiot ten posłużył artystce za „transporter” do zbierania porzuconych przez robotników skało

nych części garderoby. W ostatecznym geście wieszak zostaje pokryty złotem, co multiplikuje ab surdalność użytkową tego przedmiotu i podnosi jego rangę za zapomnianego do obiektu sztuki.

Obecność performerki jest nieodzowna w jej twórczości i często naznaczona jest nieprzewidywalnymi zwrotami np. w planowaniu działań; cięża, sytuacja polityczna i pandemia zmieniać mogą priorytety komunikatu. W minimalistycznym działaniu *Give a Man V and You Feed Him for a Day* na pustyni Kalahari artystka animuje znalezionym porożem wokół swojego ciała mapę skojarzeń, z jednej strony odnoszących się do historii plemienia Nama, w którym decyzyjność należała do najstarszych kobiet, z drugiej do osobistych doświadczeń. Performansy Bosowskiej są oszczędne, z ukrytym źródłem inspiracji, wnikliwym researchem i zakamuflowaną symboliką. W performansie *Flowers for Mother* chciała uwrażliwić odbiorców na sytuację młodego żołnierza ze Lwowa, który ukrywał przed matką udział w walkach w Donbasie. Performans odbył się 14 maja, w ukraiński Dzień Matki, w przestrzeni publicznej przy Muzeum Religii w Mariupolu.

Artystka stała tam, trzymając czarny balon wypełniony helem, symbolizujący czarny glob. Pod sukienką ukryty miała pozłacany hełm, przypominający ciężowy brzuch. W trakcie 3,5 godzinnego występu wskazywała palcem miejsce wykuszu, w którym stała dawniej figura Matki Boskiej. Finalnie balon został tam umieszczony, a performans zakończył się zdaniem wypowiedzianym w języku polskim: „dzisiaj jest Dzień Matki, a wczoraj o godzinie 17 miał być koniec świata we dług przepowiedni Matki Fatimskiej”.

Kolejnym przykładem zakamuflowanych znaczeń jest performans *Hop(e) and Lie – Nada i laži* zrealizowany w Odżaci. Performans ten eksploruje złożoną historię i tożsamość tego serbskiego miasteczka. Wykorzystując lokalne konteksty i pamięć narodową, artystka w sposób zjawiskowy i symboliczny odniosła się do minionych traum, jednocześnie próbując stawić czoła przyszłości. Kościół katolicki, jak również plac, na którym odbyło się wydarzenie, stały się areną dla refleksji o tożsamości, wygnaniu i nadziei. Wykorzystanie patriotycznej piosenki, która w czasach konfliktów została przekształcona w symbol nacjonalizmu, pokazuje złożoność tego tematu. Zmiana słowa „Serbia” na „nadzieja” jest prostym, lecz sugestywnym działaniem, które odwraca narrację. Skakanie na trampolinie z workiem jabłek na plecach, w trakcie którego jabłka wypadały i były darowane widzom, symbolizuje dynamikę relacji międzyludzkich i stratę, a jednocześnie chęć podzielenia się euforią. Wspólne śpiewanie podkreśla siłę wspólnoty, jednak artystka poprzez pytanie o nadzieję skłoniła do refleksji nad jej realnym stanem.

Jabłka często pojawiają się w performansach dr Bosowskiej. Ten bogaty symbolicznie owoc, który w różnych kulturach i tradycjach może mieć różnorodne znaczenia, symbolizujące: zakazany owoc, symbol płodności i obfitości, cykl życia, śmierci i odrodzenia; w sztuce, zwłaszcza w

kontekście religijnym, jabłko może również symbolizować niewinność, czasem przedstawiane w dłoni Maryi. *Forbidden Step*, odbywający się w Centrum Kultury i Sztuki Kaapelitehdas, to kolejny performance osadzony w kontekście historycznym oraz kulturowym, w którym ten owoc pojawia się jako rekwizyt. Ważnym elementem performansu jest tło autobiograficzne, w którym artystka eksploruje różnice w postrzeganiu kobiet i mężczyzn po osiągnięciu 33. roku życia. Wprowadza widzów w świat, w którym kobiety, zamiast świętować, stają się ofiarami społecznych oczekiwań i stygmatyzacji. Miejsce, będące historycznym centrum walki o prawa kobiet, komponuje się z przesłaniem performansu. Betonowa struktura, na której artystka prezentuje swoją pracę, przypomina zarówno postument dla rzeźby, jak i symboliczne miejsce odosobnienia – kaźni, w którym zmagają się z ciężarem społecznym, symbolizowanym przez 40 kilogramowy bagaż w/w symboli. Owoce w tym kontekście symbolizują zarówno upadek, jak i płodność, są metaforą obciążeń kobiet w tradycyjnym społeczeństwie. Zarówno sam proces jedzenia jabłek, jak i podawanie widzom, tworzą fizyczne i emocjonalne połączenie z publicznością. *Forbidden Step* zespala osobistą historię z ogólnoludzkimi zmaganiem. Połączenie osobistych wątków z kontekstem społeczno-historycznym zachęca widzów do refleksji nad rolą kobiet w społeczeństwie oraz nad tym, jak historia wpływa na tożsamość jednostki.

Zrealizowana w auli Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu wystawa *reVert* jest podsumowaniem *Cyklu V*. To kompozycja stref przestrzennych i emocjonalnych doświadczeń habilitantki. Wystawa składa się z obiektów *Ambona* i *Limb* (drewniany połączany korzeń w kształcie poroża i litery V), fotografii wielkoformatowej z działania *Give a Man a V and You Feed Him for a Day*, grafiki i serii rysunków z tryptyku *V*. Instalacja *site-specific* z dominującym obiektem *Ambona* jest nie tylko podsumowaniem cyklu działań, ale także refleksją nad procesami twórczymi towarzyszącymi artystce na przestrzeni ostatnich lat, osobistą historią artystki oraz próbą ujęcia jej w spiralę znaczeniową: „Dobre dzieło jest w rzeczywistości marzeniem o dokopaniu się do warstw między widzialnym, możliwym, a możliwym do pomyślenia bez konieczności używania terminów i wyjaśnień. Jest to marzenie o sztuce, która przekazywałaby pojęcia znaczeniowe w formie zerwania z samą logiką sytuacji”. Termin „*reVert*” sugeruje powroty – zarówno do rzeczywistości historycznych, jak i do osobistych doświadczeń. *Ambona*, jako główny obiekt wystawy, symbolizuje obserwację i władzę, a jej złożone wnętrza oswajają wizję odosobnienia, które artystka przeżyła w czasach pandemii. *Ambona* tworzy intymną, a zarazem monumentalną przestrzeń, w której widz staje się świadkiem kumulowanych ekspresji i izolacji. Neonowe napisy: „Przestrzeń Rzecz Publiczna” oraz „Stop War” wzmacniają kontekst polityczny i społeczny związany z działaniami performatywnymi z *Cyklu V*.

Performans *reVert* pełnił funkcję scalającą i podsumowującą wszystkie powyższe wydarzenia. Artystka, ubrana w sukienkę moro z wycięciem w kształcie litery V, przywołuje wspomnienia z różnych etapów swojej twórczości. Wykrzykiwane słowa „powracać – odwracać” stają się mantrą-manifestem mówiącym nie tylko o jej zmaganiach, ale także o potrzebie zmiany i transformacji. Gesty i działania odnoszące się do jabłek ponownie zyskują znaczenie, przez co całość prowadzi do refleksji nad gęstością i złożonością pamięci. Dźwięki trąbki granej na żywo przez Macieja Fortunę tworzą równoległe do mantry tło. Instrument ten jest symbolem wzniosłości, alarmu zagrzewającego do akcji lub refleksyjnej zadumy nad odejściem. Wystawa *reVert* to także próba przeciwdziałania zapomniani i zamienieniu osobistych historii w ikony. Obiekt *Limb*, zawieszony pomiędzy *Ambo ną* a tryptykiem V, reprezentuje proces naprawy i odbudowy, nawiązując do japońskiej sztuki kint sugi, gdzie piękno tkwi w wadach. Tak postrzegana praca artystki nie tylko uwypukla osobiste zmagania, ale także zaprasza widza do refleksji nad zagadnieniami graniczności, pamięci i społecznych zawirowań.

Pustka i samotność w pracach Bosowskiej nie są jedynie brakiem, lecz stanem, który otwiera przestrzeń na refleksję i ujawnienie ukrytych wymiarów istnienia. Ich obecność w działaniach artystki mówi: pustka jest przestrzenią znaczeń, nieobecnością, która staje się treścią, skłaniając do refleksji nad tym, czego brakuje. Jest nośnikiem nieskończonej liczby możliwości, potencjałem, który czeka na wypełnienie. Może być także interpretowana jako metafora przestrzeni poza wszelkimi ustalonymi kategoriami i znaczeniami. Samotność performerki to reakcja na daną sytuację, lecz także przestrzeń intymnej refleksji, skupienia i autentycznego wyrazu. Dr Bosowska w samotności konfrontuje się z miejscem. Samotność w tym kontekście nie jest przeciwieństwem komunikacji, lecz formą dialogu z przeszłością. W wielu jej pracach pustka przejmuje dowodzenie a samotność spleta wszystkie drogi interpretacji. Może być doświadczana w pustce, a pustka może być wypełniona samotnością kreatorki. Ta symbioza jest źródłem jej wypowiedzi artystycznej, otwierając przestrzeń na głęboką refleksję nad ludzkim losem i wartością istnienia. Podsumowując, pustka i samotność w sztuce nie są tylko brakiem, ale stanami, które stymulują proces twórczy, pozwalając

na ujawnienie ukrytych wymiarów istnienia. Analiza tych pojęć w kontekście sztuki Bosowskiej wymaga uwzględnienia ich paradoksalnego charakteru i wieloznaczności. Są to przestrzenie, które być może Jerzy Bereś nazwałby Przestrzeniami Refleksyjnymi a działania habilitantki przyrównałby do Rytuałów Uwieczniania.

4. Konkluzja

Z perspektywy recenzenta oceniającego pracę będącą podstawą przewodu habilitacyjnego, opierając się na wyczerpujących, dobrze przygotowanych materiałach oraz na doświadczeniu i twórczości kandydatki, stwierdzam i potwierdzam zasadność jej ugruntowanej pozycji w obszarze sztuki współczesnej. Szczegółowa analiza przedstawionego do oceny dzieła pozwala wskazać rolę, jaką autorka odgrywa w tworzeniu opinii i namysłu nad rozwojem sztuki współczesnej. Uwzględniając międzynarodową recepcję sztuki dr Marty Bosowskiej – zarówno w kategoriach artystycznych, jak i społecznych – uważam, iż osiągnięte efekty artystyczne, dydaktyczne i społeczne stanowią duży wkład w uprawianą dyscyplinę sztuki. Dorobek artystyczny, osiągnięcia organizacyjne i dydaktyczne kandydatki spełniają wymagania formalne wynikające z art. 219 ust. 1 Ustawy Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce z 2018 z późn. zm. Wnoszę zatem do Uczelnianej Rady ds. Nauki i Jakości Kształcenia o nadanie dr Marcie Bosowskiej stopnia doktory habilitowanej.

Kraków, 04.11.2024